

Naar een veilige en integere vormselcatechese

begeleiden met zorg en vertrouwen

1. *Wat is integer handelen?*

Integer handelen betekent onder meer (*niet exhaustief*):

- Niet alleen correct handelen wanneer anderen meekijken, maar altijd.
- Transparantie inbouwen: delen met anderen, open en toegankelijk zijn.
- Handelen vanuit respect voor menselijke waardigheid en veiligheid van anderen inclusief realiteitszin en nederigheid.
- Rekening houden met de impact van je gedrag, zeker naar zij die extra kwetsbaar zijn: zich verantwoordelijk weten voor eigen gedrag, de schuld nooit doorschuiven naar een persoon in een kwetsbare situatie.
- Extra alert zijn voor situaties waarin kwetsbaarheid kan toenemen en actief zorg dragen om niemand in een positie van afhankelijkheid, onveiligheid of vernedering te brengen.
- Belangrijk hier zijn ook de structuur en de cultuur binnen een organisatie (cfr. veiligheid in het verkeer, wat ook ten groten dele afhangt van de infrastructuur)

In wat volgt gaan we in op drie termen: *integriteit*, *kwetsbaarheid* en *waardigheid* van de mens.

a. *Integriteit*

Integer zijn is meer dan “correct handelen”. Het is een levenslang proces dat zich ontwikkelt en verschuift doorheen de tijd. Het is met andere woorden een dynamisch gebeuren. Het ontwikkelt zich doorheen ieders leven. We maken meerdere fases door die plaatsvinden in de babytijd, de kindertijd, de jeugd (waar de vormelingen zich in bevinden), de prille volwassentijd, maar ook naar het einde van het leven.

In elke fase kunnen we een groei doormaken, maar er zijn ook momenten van teruggang of regressie mogelijk: dit is *onze* kwetsbaarheid. Bij een positieve ontwikkeling spreken we van basisvertrouwen (gevoel van veiligheid), zin voor initiatief, gevoel van eigenwaarde, identiteit bereiken, vruchtbaarheid, integratie. Al deze termen horen bij integriteit. Bij regressies gaat het over: wantrouwen, schaamte en twijfel, schuldgevoel, minderwaardigheid, isolement, droefenis en bitterheid.

In elke levensfase spelen relaties met anderen een belangrijke en betekenisvolle rol. Denk hierbij aan de band tussen ouders en hun kinderen of jongeren, maar ook aan de relatie met leerkrachten, jeugdleiders, catechisten en leeftijdsgenoten. Deze relaties bepalen voor een groot deel wie we zijn en worden. Jongeren op vormselleeftijd zitten in een overgangsfase van kind naar adolescent.

b. *Kwetsbaarheid*

We denken vaak – ten onrechte – dat sommige mensen kwetsbaar zijn en anderen niet. Inderdaad: kinderen en jongeren zijn kwetsbaar, net als mensen met een beperking, maar in wezen geldt dat voor ieder van ons. Iedereen kan periodes van kwetsbaarheid meemaken (zoals bij rouw, tegenslag of wanneer we afhankelijk worden van andere mensen). Kwetsbaarheid is nooit ver weg. Omwille van onze kwetsbaarheid dragen we een verantwoordelijkheid voor elkaar: om geen misbruik te maken van andermans kwetsbaarheid, en zich bewust te zijn van de eigen

kwetsbaarheid. Je eigen kwetsbaarheid ontkennen verlaagt de drempel naar misbruik, ook voor wie dader kan worden. Wanneer men zich superieur voelt, kan dit leiden tot misbruik van anderen.

De erkenning van kwetsbaarheid betekent ook dat men nooit kan uitgaan van de toestemming van een kind voor, bijvoorbeeld, een seksuele relatie. Dit houdt tevens in dat men nooit een kind een schuld kan aanwrijven in gevallen van fysiek of emotioneel misbruik.

c. (Menselijke) waardigheid

Waardigheid komt ieder mens toe en vraagt om een respectvolle omgang met elkaar, ongeacht iemands capaciteiten of morele gedrag. Ook een misdadiger behoudt de menselijke waardigheid. Het respect voor de menselijke waardigheid vertaalt zich in de rechten van de mens en de rechten van het kind. Een kind slaan gaat in tegen de waardigheid van het kind. De waardigheid van het kind noopt ons om een veilige omgeving voor het kind te realiseren.

2. Wat zien we wanneer we in het evangelie kijken?

Jezus ging om met allerlei mensen, in het bijzonder met mensen in kwetsbare situaties, waaronder zieken en zondaars. Jezus had bijzonder oog voor hun waardigheid en prees meermaals hun geloof en vertrouwen.

Jezus openbaarde tegelijkertijd aan zijn leerlingen hun kwetsbaarheid – iets waarvan ze zich aanvankelijk niet bewust waren: hun vrees tijdens de overtocht in het bootje op de woelige zee, hun ontgoocheling na de vruchteloze visvangst, hun gebrek aan vertrouwen bij de broodvermenigvuldiging, Petrus die Jezus verloochent...

Jezus *confronteert* de “onkwetsbaren” met hun gebrek aan integriteit (cfr. *de farizeeën* en de ‘*witgekalkte graven*’).

3. Vuistregels voor veilig en integer handelen

- I. Je bent verantwoordelijk voor je eigen gedrag:
 - a. Ga bewust om met je positie van gezag tegenover kwetsbaren.
 - b. Wees altijd bereid om je handelen te verantwoorden en werk transparant.
- II. Blijf zichtbaar:
 - a. Vermijd privégesprekken buiten het zicht van anderen. Zorg dat anderen steeds kunnen zien waar je bent.
 - b. Vervoer nooit één vormeling alleen in de auto zonder uitdrukkelijke toestemming van ouders én verantwoordelijken.
- III. Respecteer fysieke en emotionele grenzen:
 - a. Steunend contact (bijv. handdruk, schouderklop) kan, maar altijd met voorzichtigheid. Geen knuffels, schoot zitten, kussen of ander intiem contact. Respecteer daarnaast ook ten alle tijd de privacy van kinderen en jongeren en betreed geen douches of kleedkamers.
 - b. Waarborg emotionele veiligheid. Kinderen en jongeren moeten zichzelf kunnen zijn zonder angst voor uitsluiting, vernedering of druk. Ga respectvol om met hun gevoelens, grenzen en meningen. Vermijd kwetsende grappen, oordeel of het afdwingen van persoonlijke verhalen.
- IV. Zorg voor transparante communicatie:
 - a. Gebruik duidelijke, open communicatiekanalen zoals groepsberichten. Stuur geen privéberichten.
 - b. Maak heldere afspraken over bereikbaarheid, omgangsvormen en verwachtingen.
- V. Wees duidelijk over de grenzen van vertrouwelijkheid:
 - a. Luister zonder oordeel, maar beloof nooit geheimhouding bij ernstige zaken zoals misbruik of mishandeling.
 - b. Meld ernstige signalen altijd via de juiste interne kanalen. Laat opvolging aan bevoegde personen.
- VI. Waak over eigen overtuigingen:
 - a. Catechese draait om geloofsoverdracht, niet om persoonlijke ideologie of extreme visies.
 - b. Respecteer de individuele geloofsontwikkeling van jongeren, zonder te forceren of op te dringen.
- VII. Behandel iedereen gelijk en sluit niemand uit:
 - a. Toon respect voor alle kinderen en jongeren, ongeacht afkomst, gender, geaardheid, geloof, sociale achtergrond of talenten.
 - b. Wees je bewust van groepsdynamieken en grijp in bij pestgedrag, uitsluiting of stigmatisering. Stimuleer een sfeer waarin iedereen zich welkom, gewaardeerd en veilig voelt om deel te nemen.
- VIII. Wees alert op signalen van onveiligheid en moeilijkheden:
 - a. Signalen serieus nemen, zonder zelf rechter te spelen.
 - b. Wees alert bij ruzies of familiale problemen. Luister, maar blijf onpartijdig bijvoorbeeld in situaties van vechtscheiding of conflicten.

- IX. Faciliteer en ken de weg naar een vertrouwenspersoon:
- a. Weet wie de vertrouwenspersoon is en verwijs indien nodig door.
 - b. Zorg dat er altijd een aanspreekbare vertrouwensfiguur beschikbaar is, en wees zelf een aanspreekpunt als dat nodig is
- X. Blijf jezelf ontwikkelen, zet het thema op de agenda en maak het (minstens) jaarlijks bespreekbaar
- a. Ethisch bewustzijn vraagt voortdurende alertheid, reflectie en dialoog.
 - b. Zorg ervoor dat veiligheid en integriteit jaarlijks besproken worden in het team en deel ervaringen of knelpunten. Vorm jezelf en het team!